„Cee?! Ca-cooo-fonie? Ce-i aia?”
[CACOSEMIE – CONCEPT ŞI TERMEN]

Ovidiu Drăghici

1. Este replica vorbitorului (să-l numim) „naiv”, aflat oarecum departe de automatismele *supravegherii* propriei rostiri sau ale *judecării* rostirii celor din jur.

Termenul apare destul de des, atât în metalimbajul specializat, cât şi în cel popular şi este legat de diverse tendinţe lingvistice şi „judecăţi” metalingvistice, unele bizare sau chiar ilare.

Este o pseudoproblemă lingvistică şi de aceea surprinde când întâlnim într-un *Cuprins* următoarea aşezare:

„*I. Noţiuni de fonetică*
1. Sunet. Literă. Alfabet. Corespondenţa dintre sunete şi litere
2. Diftong. Triftong. Hiat
3. Silaba. Regulile despărţirii cuvintelor în silabe
4. Alternanţe fonetice. Accentul
5. *Cacofonia* [s.n., O.D.]
6. Exerciţii”[1]

Nu ne preocupă, aşadar, o *teorie* a cacofoniei, ci, dimpotrivă, aşa cum poate sugera o lectură ironică a titlului, ne propunem să demonstrăm că, în pofida frecvenţei, termenul vehiculează un concept inconsistent.

2. Să presupunem că *auzim* următoarele enunţuri[2]:

*1. Ăsta e mai bun **ca ca**rnea.*
*2. Iată o lucrare ca**re re**prezintă un succes.*
*3. Du**pă pa**rtida de fotbal mergem la o bere.*
*4. Patronatul a refuzat cererile sindicatelor. Că**ci ce** altceva înseamnă amânarea discuţiilor?*
*5. Un loc**al al** unei universităţi nu poate fi în starea asta de murdărie!*
*6. Am precizat **că ci**ne nu vine la protest rămâne la serviciu!*
*7. N-au decât să zi**că cu**m le place, pe mine mă interesează să mă asculte!*
*8. Nu cel care cere e vinovat, **ci ce**l care dă!*
*9. Spune-mi da**că ca**rtea ţi-a plăcut.*
*10. Viori**co**, **co**boară repede!*
*11. Mama **sa s-a** dus la piaţă.*
*12. Se poate expli**ca ca** inovaţii* (sic!).
*13. Se uita **la La**ura.*
*14. S-au întâlnit **cu Co**druţa şi Mihai.*
*15. Aşa se expli**că că** a întârziat.*
*16. Pri**ma ma**şină.*
*17. Spunea **că cu cât** mai repede, cu atât mai bine.*
*18. Cu litera asta **π pisa** tot timpul.*
*19. Para**lelele le** urmărim uşor.*
*20. Stan**cu cu** Nicu au copilărit împreună.*

BDD-A6215 © 2003 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

*21. Zicea **că co**rtul e bine întins.*
*22. Stan**ca cu co**pilul au rămas acolo.*

În lucrările amintite, enunţurile de sub 2 sunt date ca exemple de cacofonie. Ele induc constatarea că „supără”:

a) *repetarea* (silabe identice): *la Laura*

b) *prezenţa aglomerată* a unei consoane (în silabe vecine): *după partida*.

3. Sigur că e greu de definit *obiectiv* o asemenea „problemă”. Definiţiile analizate sunt, însă, puţín lămuritoare şi chiar puţin derutánte:

„Efect acustic dezagreabil, rezultat din combinarea sau repetarea sunetelor/silabelor în cuvânt sau în frază; opus eufoniei*. Cacofonia poate fi întâmplătoare în vorbire şi utilizată cu efect parodic în textul literar.” (*DŞL*)

„Asociaţie neplăcută de sunete; cacofonism.” (*DEX*)

„Asociaţie de sunete, neplăcute auzului, care trebuie evitate; disonanţă.” (*DTL*)

„Întâlnire de sunete discordante, neplăcute auzului, în vorbire; *(p. ext.)* asociere de cuvinte care redau imagini sau fapte neplăcute; cacofonism.” (*NDN*)

„Este repetarea din nebăgare de seamă a unor sunete a căror apropiere sună urât, mai ales la întâlnirea dintre sfârşitul unui cuvânt şi începutul celuilalt, făcând câteodată pe ascultător să se gândească la ceva neplăcut.” (*Gramatică..., p. 49*)

„Asociere de sunete neplăcute.” (*Fonetică..., p. 20*)

În *Manual...* se reia definiţia din *DEX*.

4. Este vorba de *secvenţe* care „sună urât”. Nu sunetele sunt „discordante” (*NDN*), „neplăcute auzului” (*Fonetică..., p. 20*), ci combinarea sau repetarea lor. Sensul din muzică nu are nici o legătură cu problema în cauză. Astfel, nu e vorba de nici o *discordanţă* pentru că semnificantul sonor este prin definiţie *linear*. Nimic nu „sună” simultan şi de aceea nu poate exista vreo discordanţă.

Cel mai adesea, secvenţele considerate cacofonice conţin oclusiva velară surdă, /k/. Lucru suspect pentru lucrări de limbă. Pentru că reducerea cacofoniei la situaţiile în care consoana /k/, în diverse combinaţii cu vocalele centrale, e ocurentă în două silabe vecine este o înţelegere pentru care sintagma *etimologie populară* este un (blând) eufemism.

Este consoana /k/ „urâtă”? Nu s-ar spune dacă judecăm după distribuţia ei în structura fonologică şi frecvenţa în cuvintele româneşti. De asemenea, de ce ar suna mai urât decât perechea ei sonoră, /g/? Sigur, /g/ are un plus de „armonie”: vibraţiile periodice care însoţesc zgomotul exploziei velare. Însă, la o *oclusivă* (eveniment acustic foarte limitat în timp) sonoritatea rămâne în primul rând o trăsătură diferenţială şi mai puţin una *pozitivă*.

Se poate presupune un anumit *simbolism fonetic* („repulsie”, „lucru dezagreabil” etc.) pornind de la fapte izolate precum cuvântul infantil *caca* şi interjecţia care într-o reprezentare (orto)grafică ar arăta cam aşa: *chî*. Dacă cântărim (sic!) mai atent cele două situaţii vedem că presupusul simbolism nu există. La fel cum nu există nici o legătură între /p/ şi „hrană”, între /m/ şi ideea de mamă. Dacă aceste cuvinte (cu sau fără diferenţe de semnificaţie) sunt comune mai multor limbi, este pentru că, până începem să vorbim limba părinţilor noştri, ne manifestăm vocal la fel.

Interjecţia pe care am amintit-o nu este singura care *indică* repulsia şi nici cea mai frecventă. Sunt şi altele în care nu întâlnim consoana /k/. Pe de altă parte, ea pare a fi, ca şi alte gesturi, un *împrumut* al adulţilor[3] şi nu o reacţie verbală a lor.

BDD-A6215 © 2003 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Dacă acceptăm (în virtutea unei teze fundamentale) că, să zicem, „cuvântul *câine* nu muşcă", atunci trebuie să acceptăm că *semnificantul* ***caca*** nu are nimic respingător.

Or, atunci când e vorba de „efect acustic dezagreabil", nu trebuie să atragem în discuție planul *semnificației.*

5. Din definițiile analizate şi din exemplele reproduse se detaşează o anumită categorie de efecte considerate „supărătoare" pentru un virtual receptor. E vorba de acele secvențe care *provoacă* (?) o asociere cu cuvinte ale căror semnificații sunt de evitat. Spunem „semnificație" pentru că ceea ce considerăm uneori a fi *urât în vorbire* nu se leagă de *referință*. Dintre două cuvinte care (se) referă la acelaşi lucru, dacă unul este evitat, este evitat nu pentru că semnificantul său ar suna urât, nu pentru că lucrul desemnat ar fi „în sine" urât, ci pentru semnificația sa.

În asemenea cazuri éste vorba de o *asociere*, dar nu de sunete. Nu avem a face cu o *caracteristică a* **rostirii** sau cu *efectul* **auditiv** al acesteia, nu avem a face cu substanța sonoră, ci cu planul *psihic*; un fel de atracție între două *imagini acustice* asemănătoare, cea „atrasă" fiind legată de o semnificație „neplăcută".

6. Cacofonia trebuie, însă, să se refere la o caracteristică a **foniei.** Termenul este motivat relativ, structura sa este semantic transparentă şi nu există nici un motiv serios pentru a accepta sensul apărut „prin extensie", cum ne spune *NDN*.

Foarte ilustrativă în privința felului în care trebuie să înțelegem cacofonia este afirmația (verbală) a unui lingvist despre perfectul simplu, la olteni: "Da, ştiu..., împărțirea timpului... dar nu îmi place fonétic vorbind! Mi se pare că sună foarte urât!".

E vorba în multe situații de prezența, repetată sau nu, a unor sunete „prin definiție" *stridente*: africatele, şuierătoarele sau chiar siflantele. Spuneam mai sus că *secvența* e cacofonică şi nu *sunetul* şi, pe de altă parte, că nu poate fi vorba la sunete emise de o singură voce de „disonanță", „dizarmonie", „discordanță".

Asta nu contrazice afirmația că sunetele amintite, prezentând o mai mare dispersie a formanților, ar putea fi considerate dizarmonice *intern*. Acest efect acustic „neplăcut" este accentuat atunci când se repetă la intervale scurte.

Ni se pare, de pildă, că sună urât hipocoristice precum *Țiți, Țuțu, Tanți, Lenți, Gigişor, Jojo, Soso,* nume precum *Binținți, Pecica, Georgiu Gingăraş*, sau o propoziție precum *Toți tații țin la copiii lor*.

De asemenea, dintre cele două enunțuri,

1. *Poți citi ceva...*

2. *A zis că cantina...*,

pe primul îl socotim (mai) cacofonic, cu condiția să fie rostit fără vreo disimilare (De pildă, /pos-či-tí-če-va/).

Aşadar, nu sunt numai urâte, ci şi *greu de rostit* asemenea secvențe. De aceea şi sunt rare *în cuvinte*, ținând mai ales de domeniul foneticii sintactice sau de structuri morfematice mai deosebite fonetic (cf. */faččinste/, /lalelele/, /vîrstnik/*). Ele sunt periferice în structura fonologică şi discordante în raport cu ceea ce a fost numit „armonia tiparului de pronunțare"[4] .

Sigur că în celălalt plan, acestuia îi corespunde un *tipar auditiv* specific fiecărei limbi: dacă unui român care aude un text în limba polonă i se pare „prea des şi supărător" un sunet asemănător lui /j/, nu se poate spune acelaşi lucru despre un vorbitor al acelei limbi.

BDD-A6215 © 2003 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Secvenţele cacofonice sunt *toate* rare. Asta înseamnă că „vin” în conştiinţă pe căi mai puţin sau deloc „umblate” şi de aceea sună strident, neplăcut sau, oricum, *neobişnuit*.

7. Însă, cel mai adesea, ceea ce „deranjează” în rostirea celuilalt nu sunt asemenea secvenţe, ci cele care provoacă asocieri „neplăcute” în planul *semnificaţiei*.

Acest fenomen, *pe care dorim să-l excludem din sfera cacofoniei*, face parte din aceeaşi categorie cu:

a) situaţiile de *tabu lingvistic* (cel impus de pudoare);

b) *cuvintele compromise*, „pătate”, cel mai adesea de uzaje argotice;

c) cuvinte „stânjenitoare” *prin asemănare*.

Situaţiile în care acestea sunt evitate, într-un discurs obişnuit, nonironic, sunt destul de frecvente şi (iată!) nu e nevoie de exemple.

Numim acest fenomen **cacosemie**: *efect semantic dezagreabil al unei secvenţe fonetice asociate prin similaritate unui semnificant altfel evitát.*

Cacofonia nu este un fapt de *limbă*, nu este níci un fapt de *vorbire.* Nu intră în sfera lingvisticii, cel puţin în accepţia de lingvistică *internă*. Este un fapt de *atitudine* (cum altfel decât *subiectivă*?) a receptorului faţă de producerea unui enunţ. Nu trebuie să punem „în spinarea” *vorbitorului ideal*, cel care dă măsura normei sociale, asemenea judecăţi privind „frumuseţea” expresiei unor enunţuri.

Lăsând la o parte „rătăcirile” legate de semnificaţiile stânjenitoare sau ilare, ce anume *sună* „urât” este o chestiune fundamental subiectivă. Din relativul „acord” încheGat în jurul consoanei /k/ nu rămâne nimic dacă acceptăm două premise (observaţii de bun simţ, la îndemâna oricui):

1. Asocierea semnificativă nu e chestiune de fonie.

2. Repetată sau nu, secvenţa /k/ + *vocală centrală* nu sună urât.

Apoi, de ce *prima maşină* ar suna urât şi *mama* nu? De ce *Stancu cu Nicu* şi nu *cucută* sau *cucurbitacee*? Fiecare rostire a unui cuvânt este o *replică* a unui „etalon” impersonal. Oricât de urât ar suna în urechile cuiva, „responsabilitatea” nu-i aparţine celui care l-a rostit, pe când o alăturare nefericită (cu toate că sunt puţine cele inedite) este privită ca o „realizare” personală. E în mare parte o pre-judecată cacofonia.

Nu poate fi vorba de vreo *regulă* în privinţa a ceea ce „adesea este numai o impresie”(*Gramatică..., p. 49*). De aceea vom fi fost vreodată uimiţi la auzul unei „idei” precum „*Biserica catolică*, *Ion Luca Caragiale* [parcă mai era una! Oricum, ar fi păcat să constatăm că aşa ceva s-a tipărit] sunt cacofonii *acceptate*”.

În schimb, multe dintre „exemplele negative” sunt greu de acceptat ca fiind cacofonii. Oare ce nevoie au elevii să „ştie” că secvenţa *care reprezintă* este cacofonică? (vezi *Manual..., p. 151*).

Sigur că e bine să evităm „performări” precum: „*Acum am aflat că căţelul Mirabelei Dauer...* [pentru o sumară „autentificare”: M. R., *Antena1*, 1999]” care, însă, creează mai degrabă ilaritate decât disconfort auditiv şi *care nu sunt cacofonii*!

Pentru asta nu e nevoie de o teorie a cacofoniei, de vreo tipologie şi cu atât mai puţin de „reţete” (vezi *Fonetică..., p. 20-21*) pentru evitarea ei sau de un „tratament” al cacofoniei produse:

„Ce putem face atunci? Ceva foarte simplu: ne oprim din vorbă, ne cerem scuze şi încercăm să reformulăm în aşa fel încât cacofonia să dispară...[Hm!]” (*Manual..., p. 150*).

BDD-A6215 © 2003 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Mai bine *nu*, pentru că „...în felul acesta se atrage atenţia asupra înţelesului vorbei care ar rezulta din întâlnirea sfârşitului ei şi începutul alteia” (*Gramatică..., p. 49*).

Poate că tocmai discuţiile despre „pericolul”, „prevederea”, „eliminarea” (*Manual..., p. 151*) cacofoniei sunt vinovate de binecunoscutele *soluţii* (cu efect opus intenţiei). Una, o adevărată prostie ce nu merită nici un comentariu: „strigarea” *virgulei*. O a doua, despre care *Manual...*-ul ne spune, hazardat dar... plăcut auzului, că „vine din vorbirea demnitarilor”:

Ca şi candidat...

Ca şi fost ministru...

Când e vorba de ... cacofonofobie, e rizibil. Când însă e vorba doar de imitare, e un pic iritant.

Construirea spre exemplificare a unor enunţuri „cacofonice” pare uneori să ignore faptul că cei doi „**c**” apropiaţi sunt *litere* şi că sună diferit (vezi exemplul 6.).

Credem că, deşi nu merită prea multă atenţie în metalimbajul de specialitate, **cacofonia**, prin faptul că este un concept atât de *popular*, are nevoie (indiferent de accepţie) de o definiţie limpede. Sunt câteva aspecte „deschise” în definiţiile de mai sus.

„Cacofonia poate fi întâmplătoare în vorbire şi utilizată cu efect parodic în textul literar” (*DŞL*). Nu e nevoie *să se explice* un asemenea aspect: toate fenomenele care intră sub umbrela *greşelii* se petrec întâmplător în vorbire şi apar din cu totul alte motive în textul literar.

„...asociere de cuvinte care redau imagini sau fapte neplăcute” (*NDN*). Nici unul dintre cuvintele asociate nu redă imagini sau fapte neplăcute. Altfel se poate explica în cuvinte „mecanismul” a ceea ce am numit *cacosemie.*

În câteva definiţii apare sintagma „*asociaţie* de sunete”. Termenul este inadecvat. Sunetele *nu rămân* asociate, ci sunt *prin hazard şi momentan asociate* (şi tocmai de aceea se spune că „prevedem”, „evităm”, „eliminăm”, „reformulăm” etc.). Aşadar, e vorba de o *asociere*, nu de o asociaţie (eventual, Asociaţia Sunetelor Împreună Cacofonice!)”

Oricum, am văzut că e vorba de cele mai multe ori, nu de o asociere cacofonică (legată de proprietăţile *acustice* ale sunetelor care împreună ar suna urât), ci de o asociere în planul *semnificaţiei*, de a cărei declanşare însă (oricât de inevitabilă am considera-o) nu vorbitorul „se face vinovat”.

Deşi prin structura lor termenii *cacofonie* şi *eufonie* sunt simetrici, ei desemnează fenomene din planuri diferite şi de aceea o comparaţie este futilă, pentru demersul de faţă sau pentru orice altă discuţie asupra unuia dintre ei. Cu atât mai puţin poate fi vorba de o *opoziţie*, cum ne spune *DŞL*. Dimpotrivă, dacă eliminăm deosebirea de perspectivă şi câteva „detalii” de context, cacofonia şi *aliteraţia*, de pildă, *par* acelaşi lucru.

De asemenea, o asociere cu termenii *cacografie*, *cacologie* sau *cacolalie* nu ar putea fi decât formală/etimologică, primii având sensuri bine precizate la nivelul *normei*, ultimul desemnând simptomul verbal al unei afecţiuni psihice. Nu sunt de nici un folos apropierea, amestecul care există în definiţiile următoare:

„**cacografie** s.f. scriere incorectă, cu deformarea cuvintelor şi cu greşeli de sintaxă, la demenţi şi la afazici. (fr. *cacographie*).

cacolalie s.f. limbaj agramat, neinteligibil, plin de cacofonii. (fr. *cacolalie*).

cacologie s.f. construcţie gramaticală defectuoasă. (fr. *cacologie*).” (*NDN*).

BDD-A6215 © 2003 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Semnalarea şi discutarea cacofoniilor este o preocupare *superficială*, fie vorba de analiza lingvistică sau de situaţia de comunicare. Observaţia făcută celui care „a comis-o” ca şi scuzele acestuia sunt *stridenţe* ale comunicării mult mai stânjenitoare decât..., decât ce, până la urmă? De discuţiile „profesionale” ce să mai vorbim...

Să încheiem, în chip de concluzie şi o ţâră olteneşte, posibilul(?) dialog început în titlu, de data asta interlocutorul fiind unul „avizat”:

„Dacă este cacofonie!? Este, stimate vorbitor, dacă vi se pare. Dacă vi se pare, este. Dacă nu vi se pare, nu este. Dacă, însă, v-a făcut să vă gândiţi la ceva neplăcut, atunci nu este cacofonie, este *altcevá*. Oricum, este *pentru dumneavoástră*, nu ‹‹în general››”.

NOTE

1. Ion Popa, Marinela Popa, *Limba română. Noţiuni de fonetică şi vocabular*, Bucureşti, Editura Niculescu, 1998, p. 239 [= *Fonetică...*].

2. E vorba de *toate* exemplele de *cacofonie* date în câteva lucrări, după cum urmează: 1-8 în Silviu Angelescu, Nicolae I. Nicolae, Emil Ionescu, *Limba şi literatura română. Manual pentru clasa a 9-a*, Bucureşti, Editura ALL, 1999, p. 151 [= *Manual...*]; 9,10 în Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2001, *cacofonie* s.v., [= *DŞL*]; 11-16 în *Fonetică...,* p. 20-21; 17-19 în Ion Coteanu, *Gramatică. Stilistică. Compoziţie*, Bucureşti, Editura Fundaţiei „România de Mâine”, 1997, p. 49 [= *Gramatică...*]; 20-22 în Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Dicţionar de termeni* lingvistici, Bucureşti, Editura Teora, 1998, *cacofonie* s.v..

3. Vezi Constantin Dominte, *Negaţie şi gest*, în *Ion Coteanu. In memoriam*, Craiova, Editura Universitaria, 2000, p. 128.

4. Ana Tătaru, *Limba română. Specificul pronunţării în contrast cu germana şi engleza*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, p. 52.

Craiova, iunie 2003
ovdraghici@yahoo.com

BDD-A6215 © 2003 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)